

Mariusz Michalski
Agnieszka Dalecka

O RÓŻNICACH MIĘDZY BÓJKĄ A POBICIEM

Ustawodawca w obowiązującym kodeksie karnym¹ zakwalifikował przestępstwo bójki i pobicia w kategorii przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. Sprawca dokonując go, poprzez swoje działanie oddziałuje bezpośrednio na życie lub zdrowie pokrzywdzonego. Ze społecznego punktu widzenia jest to przestępstwo charakteryzujące się dużą pospolitością. Jego uciążliwości i pospolitości w głównej mierze sprzyja fakt, że na tle innych przestępstw charakteryzuje się ono dużą dynamicznością oraz ilością agresji w trakcie popełniania. Takie działania prowadzą w dużym stopniu do wywołania obawy o życie lub zdrowie u ofiary, co paraliżuje jej skuteczną obronę przed sprawcami, przez co dochodzi do dokonania przestępstwa.

Przestępstwa bójki lub pobicia nie charakteryzuje rabunek. Najczęściej dochodzi do jego popełnienia w wypadku znacznego wzrostu agresji na skutek frustracji, zdenerwowania bądź też zazdrości. W pewnym stopniu pobicia można również traktować jako formę wyładowania agresji lub też próbę ugruntowania swojej pozycji lub podkreślenia statusu w danym środowisku.

1. Charakterystyka pojęć „bójka” i „pobicie”

Kwalifikując przestępstwo jako bójkę lub pobicie, niejednokrotnie można się spotkać z trudnościami w kwalifikacji tego typu przestępstw. Problem pojawia się, wtedy gdy z zeznań świadków, uczestników zdarzenia lub też z wyników analizy innego materiału dowodowego nie możemy dokładnie określić roli osób biorących udział w zdarzeniu. Taka sytuacja, oprócz braku możliwości sprecyzowania roli uczestników zdarzenia, nie pozwala nam również na wyodrębnienie strony atakującej i broniącej się, których to ustalenie jest niezbędne do prawidłowej kwalifikacji zdarzenia. Według Andrzeja Marka *...rozdzielenie między tymi dwiema różnymi sytuacjami, a zarazem konstrukcjami prawnymi, ma fundamentalne znaczenie, gdyż łatwo jest o niewłaściwe zakwalifikowanie zajścia jako bójki i pociągnięcie do odpowiedzialności zarówno napastników, jak napadniętych*

¹ Art.158 k.k. z 1 czerwca 1997 r.

którzy zastosowali aktywne i skuteczne środki obrony...² Z podobnym stanowiskiem można również się spotkać w literaturze pod redakcją prof. Andrzeja Zolla, który stwierdza, że *pobicie może przekształcić się w bójkę, a bójka w pobicie. Tak samo dynamika tych obu odmian może się przejawiać w zmiennym składzie osobowym uczestników oraz w zmianie poszczególnych osób i z ustaleniem jedności lub wielości czynów zabronionych.*³

Według pojęć encyklopedycznych bójką nazywamy *starcie fizyczne pomiędzy co najmniej trzema osobami, z których każda jednocześnie atakuje i broni się, zawierające poważny ładunek przemocy stwarzający niebezpieczeństwo utraty życia człowieka lub wystąpienia ciężkiego bądź średniego uszczerbku na zdrowiu.* Według definicji zawartych w powyższej literaturze bójką natomiast nie jest starcie dwóch osób. Pobicie natomiast określamy „...napaść fizyczną co najmniej dwóch osób na jedną, przy czym strona atakująca zawsze posiada przewagę liczebną...”

Porównując bójkę i pobicie, można zauważyć, że przestępstwa te charakteryzują się wspólną cechą, jaką jest użycie dużej ilości przemocy jak również jej duże natężenie. Użycie przemocy stwarza niebezpieczeństwo utraty życia człowieka lub wystąpienia ciężkiego bądź średniego uszczerbku na zdrowiu. Również widoczną cechą tym przestępstw jest ich dynamiczność. Bójka i pobicie charakteryzują się dużą szybkością, przez co zachowanie kwalifikowane jako bójka może w bardzo krótkim czasie przerodzić się w pobicie.

Pojęcia bójka i pobicie w szerszym kontekście zostały sprecyzowane w literaturze prawniczej. Według niej *pobicie oznacza czynną napaść dwóch lub więcej osób na jedną osobą lub grupę osób albo grupy osób na inne osoby, przy przewadze osób napadających nad napadniętymi. Dalszą cechą charakterystyczną pobicia jest działanie napadniętych, zmierzające do obrony.*⁴ Jednocześnie w dalszej części została uwypuklona wcześniej opisywana przeze mnie sytuacja, która może doprowadzić do całkowitej zmiany kwalifikacji czynu, *jeżeli jednak osoby napadnięte działają nie tylko w celu odparcia bezpośredniego zamachu, ale w trakcie zajścia uzyskują z jakichś przyczyn oczywistą przewagę nad przeciwnikiem, rozpoczynają działania z zamiarem wyrządzenia napastnikom krzywdy fizycznej, podczas gdy oni już nie zagrażają, to pobicie może się przerodzić w bójkę lub pobicie osób, które pierwsze dokonały napaści.*⁵ Stanowisko to podziela również Sąd Najwyższy, który w swoim wyroku orzekł, że *...dla przypisania sprawcy popełnienia przez niego przestępstwa z art. 158 § 1 kk wymagane jest ustalenie jego udziału w pobicie o niebezpiecznym charakterze*

² A. Marek, *Prawo karne*, wyd. 6., Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2005, str. 444.

³ Pod red. A. Zolla, *Kodeks karny, część szczególna. Komentarz do art. 117-277*, Wyd. Zakamycze 1999, s. 296.

⁴ O. Górniok, *Kodeks karny. Komentarz*, t. III, Wyd. Arche, Gdańsk 1999, s. 105.

⁵ Tamże, s. 105.

powodującym stan realnego, bezpośredniego zagrożenia wystąpienia skutków wymienionych w tym przepisie.⁶

Stanowisko to podzielone zostało w kolejnych orzeczeniach również stwierdzających, że ...*Z punktu widzenia konstrukcji materialnoprawnej przestępstwa określonego w art. 158 § 1 kk nie jest konieczne stwierdzenie u pobitego wymienionych w nim obrażeń ciała. Skutkiem relewantnym dla tego typu przestępstwa jest bowiem już samo tylko narażenie pokrzywdzonego na uszczerbek na zdrowiu w znaczeniu, o którym mowa w art. 157 § 1 kk, lub narażenie go na dalej idące niebezpieczeństwo (tj. uszczerbku określonego w art. 156 § 1 kk lub nawet utraty życia). Dla dokonania takiej oceny nie jest wcale niezbędne przeprowadzenie badania lekarskiego pokrzywdzonego lub odebranie relacji od samego pokrzywdzonego, jeśli sąd dysponuje innymi wiarygodnymi dowodami co do charakteru i stopnia intensywności agresywnych poczynań oskarżonych.*⁷

...*Odpowiedzialności na podstawie art. 158 § 1 kk podlega zatem ten, kto bierze udział w pobiciu (lub bójce), w których naraża się człowieka na bezpośrednio niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego lub średniego uszczerbku na zdrowiu, co wynika z powołania art. 156 § 1 kk i art. 157 § 1 kk. Karalny jest więc już sam udział w niebezpiecznym pobiciu lub bójce. Podmiotem przestępstw określonych w art. 158 kk jest więc każdy, kto w jakikolwiek sposób bierze udział w bójce lub pobiciu, niezależnie od tego, czy jego osobisty udział wykazuje cechy działania niebezpiecznego dla życia człowieka lub jego zdrowia, a także niezależnie od tego, czy można mu przypisać zadanie ciosu powodującego następstwa, o których jest mowa w art. 158 § 2 lub 3 kk. Odpowiedzialność za udział w bójce lub pobiciu ma charakter wspólnej odpowiedzialności biorących w takim zdarzeniu udział.*⁸

Wyrok ten wskazuje również, że w tego typu zdarzeniach ważne jest ustalenie powiązań między zachowaniem a skutkiem, gdzie ...*w wypadku tych przestępstw musi zachodzić związek pomiędzy zbiorowym działaniem uczestników bójki lub pobicia a opisanym w ustawie skutkiem.*⁹

W orzecznictwie Sądu Najwyższego można dopatrzeć się precyzowania dynamiczności, która to charakteryzuje bójki i pobicia, a w konsekwencji może doprowadzić do zmiany kwalifikacji prawnej czynu. ...*Jeżeli uczestnik bójki, w której człowiek narażony był na utratę życia lub ciężki uszczerbek na zdrowiu, spowodował umyślne naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia innej osoby na czas powyżej 7 dni, to czyn jego, dla pełnej charakterystyki prawnokarnej, powinien być kwalifikowany jako jedno przestępstwo określone w przepisach art. 158 § 1 w zw. z art. 157 § 1 kk i w zw. z art. 11 § 2 kk.*¹⁰ Studiując

⁶ Wyrok SN z dn. 7.01.2008 r., IV KK 342/2007.

⁷ Postanowienie SN z dn. 12.12.2001 r., V KKN 336/2000.

⁸ Wyrok SA w Łodzi z dn. 22.02.2007 r., II AKa 3/2007.

⁹ Tamże.

orzecznictwo Sądu Najwyższego, można się również spotkać z postanowieniem, które w swojej treści precyzuje sprawcę bójki, przy czym określa czynności, których wykonywanie również należy traktować jako uczestnictwo w zdarzeniu, pomimo fizycznego nieuczestnictwa w nim. ...*Przestępstwo z art. 158 kk (branie udziału w bójce lub pobiciu) stanowi relikw odpowiedzialności zbiorowej, a do przyjęcia odpowiedzialności za udział w pobiciu nie jest konieczne, by sprawca uderzył czy kopnął pokrzywdzonego lub w jakikolwiek inny sposób naruszył jego nietykalność cielesną. Wystarczy, by sprawca swoim zachowaniem, np. stworzeniem warunków ułatwiających działania bezpośrednich sprawców, postawą, a nawet samą obecnością wśród osób czynnie występujących przeciwko pokrzywdzonemu - przy braku jednoznacznie wyrażonego nieakceptowania takiego zachowania - zwiększał zagrożenie u pokrzywdzonego i przyczyniał się do wzrostu dysproporcji siły pomiędzy sprawcami pobicia i pokrzywdzonym.*¹¹

Pogląd ten ma również swoje odzwierciedlenie w literaturze, gdzie wyjaśnia się, że przez „udział” należy rozumieć nie tylko zadawanie ciosów, lecz także inne formy zachowania, które przyczyniają się do niebezpiecznego charakteru zajścia. Zachowania takie mogą polegać na przytrzymywaniu ofiary, podawaniu narzędzi lub blokowaniu drogi ucieczki¹².

Porównując bójkę i pobicie, można zauważyć, że charakterystyczną cechą odróżniającą te dwa przestępstwa jest nieprzysługiwanie prawa do obrony koniecznej uczestnikom bójki. Stan ten ma odzwierciedlenie w wyroku z dnia 20 grudnia 1984 r., który w swej treści uzasadnia ten fakt tym, że „...wzajemne atakowanie należy do istoty przestępstwa...”¹³

Jednocześnie w wyroku tym stwierdza, że prawo takie przysługuje osobie, która wycofała się z bójki i wówczas została zaatakowana.

Podsumowując, bójka jest przestępstwem, gdzie w przeciwieństwie do pobicia nie można wyróżnić strony broniącej się i atakującej. Także uczestnikom bójki nie przysługuje możliwość skorzystania z obrony koniecznej, chyba że uczestnik bójki wycofał się z niej i został wtedy zaatakowany. Zarówno bójka, jak i pobicie szeroko interpretowane w orzecznictwie występują, wtedy gdy udział w zdarzeniu biorą co najmniej 3 osoby, przy czym w przestępstwie pobicia po stronie atakującej występują co najmniej dwie. Ponadto odróżniającą cechą jest współsprawstwo, bo jeżeli w przestępstwie bójki każdy uczestnik odpowiada indywidualnie, to już w przestępstwie pobicia sprawcy będą odpowiadać na zasadzie współsprawstwa, gdzie działając wspólnie i w porozumieniu, dokonali pobicia osoby.

¹⁰ Wyrok SN z dn. 4.10.2005 r., V KK 211/2005.

¹¹ Postanowienie SN z dn. 7.04.2004 r., II KK 377/2003.

¹² A. Marek, *Prawo karne*, wyd. 6, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2005, str. 445

¹³ Wyrok z dnia 20.12.1984 r., II KR 289/84, OSNPG, nr 12, poz. 143.